

COVID-19 SALGINININ TURİZM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ahmet ÇANGA

Turizm sektörü yapısı itibarıyla ortaya çıkan gelişmelere olumlu ya da olumsuz anında cevap veren bir sektördür. Farklı destinasyonlardaki çekici yerler, doğal ve tarihî eserler, kültürel ve dinî öğeler, deniz, güneş, kum gibi özellikler turizm için birer cazibe merkezi ve gelir kaynağı olurken terör saldırıları, siyasî olumsuzluklar, salgın hastalıklar gibi faktörler seyahat planlarının değiştirilmesine ya da rezervasyonların iptaline yol açabilmektedir. Terör saldırıları ya da siyasî olumsuzluklar çoğunlukla bölgelere ya da ülkelere özgü iken salgın hastalıkların etkisi birden çok bölgede ya da ülkede görülmektedir. Bu tür olumsuz gelişmelerin yaşandığı destinasyonlara yönelik ilgi ve güven ciddi derecede azalabilmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vuhan şehrinde bulunan deniz ürünleri pazarı çalışanlarında 31 Aralık 2019 tarihinde ortaya çıkan ve yeni koronavirüs (Covid-19) olarak tanımlanan salgın hastalık, bugüne kadar olan diğer salgınlardan farklı olarak küresel ölçekte bütün ülkelerini etkilemiştir. Virüs sadece birkaç hafta içinde tüm dünya ülkelerinin sınırlarını kapatmalarına, tüm uçuşların durdurulmasına kadar varan tedbirleri almalarına yol açmıştır. Seyahatlerin kısıtlanması ve kısıtlamaların ne zaman kaldırılacağına bilinmemesi özellikle turizm ve ticaret sektörlerinin çöküşüne yol açacaktır. Bu salgının bir ya da birkaç ülke tarafından sona erdirilmesi mümkün değildir. Virüsün hızla yayılması, küresel ölçekte tedbirlerin alınması zorunlu hâle gelmiştir.

Bugün itibarıyla, dünya çapında 4 milyondan fazla teyit edilmiş Covid-19 vakası vardır ve ölüm sayısı 280 binin üzerindedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, Covid-19 virüsüne enfekte olanlar arasında ölüm oranı %4,5 olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte, araştırmacılar, kısmen hafif vakaların teşhis edilmediği ve kaydedilmediğinden virüsün ölümcüllüğünü doğru bir şekilde tahmin etmek için çok erken olduğunu belirtmektedir.

Uluslararası seyahatler kısıtlandığı için Covid-19 virüsünün uluslararası düzeyde bütün turizm faaliyetlerini etkilemesi kaçınılmazdır. Virüsün en büyük yayılma kaynağı insanların birbiriyle teması olması seyahat faaliyetlerine büyük bir darbe vurmuştur. Bu durumda turizm sektöründe faaliyet gösteren firmaların bu salgından en büyük zarar görecektir. İşletmeler arasında olacağı açıktır.

Kurumlar, şirketler ve devletler mevcut durumun ekonomik etkisini hafifletmek için tedbirler almalıdır. Çünkü virüsün gerçek etkinliği hakkında belirsizlikler olup ne kadar sürede sona ereceği varsayımlara dayanmaktadır.

Uluslararası Para Fonu (IMF), dünya ekonomisi için kısa vadede karmaşık bir senaryo ve daha uzun bir zaman dilimi içinde daha parlak bir senaryo öngörmektedir. 2020 için tahminler, 2007-2009 ekonomik krizinin daha şiddetlisinin yaşanacağı yönündedir. Ancak 2021 yılından itibaren virüsün etkilerinin azaltılabileceği beklenmektedir. Bunun için de virüsün kontrol altına alınması kadar sağlık sisteminin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Turizm ve ticaret, ziyaretçilerin bir yerden başka bir yere serbestçe seyahat edebilmelerine bağlıdır. Bu salgında olduğu gibi büyük bir sağlık krizi meydana geldiğinde, insanlar hem birçok ülkenin giriş ve çıkışlara koyduğu kısıtlamalar hem de kendi sağlıklarını düşünerek seyahatlerden vazgeçmiştir. Hiç kimsenin sağlığını riske atacak bir seyahate çıkmayacağı varsayılmalıdır. Turist sayısındaki azalma, gelir kaybı ve artan işsizlik olarak turizm endüstrisini doğrudan etkileyecektir. Covid-19 salgını sonucu ülkelerin ekonomilerinde ortaya çıkan yavaşlama özellikle turizmi sektörünü savunmasız hâle getirmiştir.

Yüzlerce ülke sınırlarını kapatmış ve milyonlarca vatandaş evlerinde kapalı kalmıştır. Bu durum ilk kez olmasa da tüm ülkelere büyük zarar vermektedir. Mart 2020 ayına kadar normal sürecinde giden turizm faaliyetleri Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Mart 2020 tarihinde ilan ettiği pandemi sonrası durma noktasına gelmiştir.

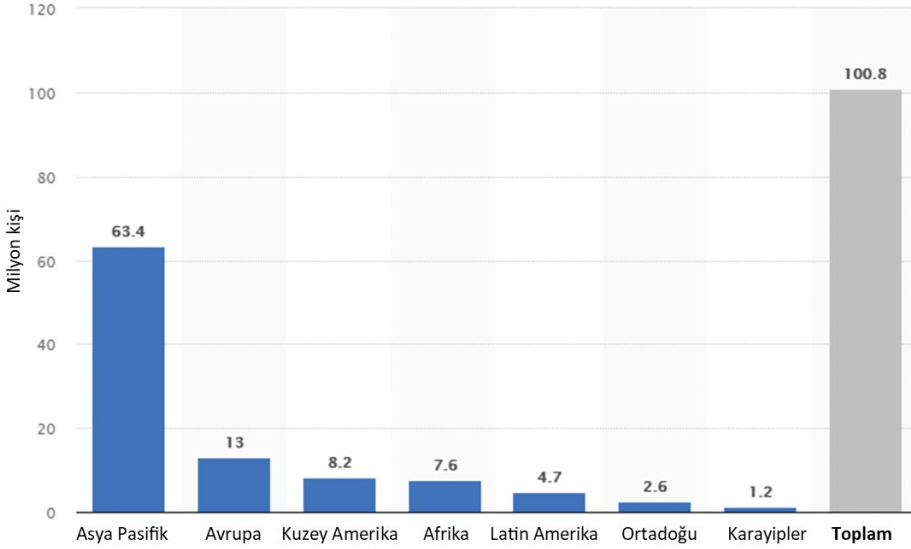
Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) verilerine göre, dünya genelinde büyük ölçüde seyahat kısıtlamalarının getirilmesi göz önüne alındığında, 2020 yılında 2019 rakamlarına kıyasla uluslararası turist varışlarının %20-%30 oranında azalmasını beklenmektedir. Daha önceki krizlerden 2003 yılındaki SARS salgınında uluslararası turist varışlarında sadece %0,4 ve 2009 yılında küresel ekonomik krizde ise %4 oranında azalma ortaya çıkmıştır. 2020 yılı için beklenen %20-30'luk bir düşüş, uluslararası turizm gelirlerinde 300-450 milyar ABD Doları arasında bir düşüşe yol açabilir ve bu rakam 2019'da turizm sektöründen elde edilen 1,5 trilyon ABD Doları'nın neredeyse üçte biri kadardır.

UNWTO verilerine göre, koronavirüs yayılmasını sınırlamak için dünya çapında toplam 217 ülke ve bölge seyahat kısıtlamaları getirmiştir. Bu kısıtlamalar en büyük zararı seyahat ve

turizm endüstrisine vermiştir. Ülkeler arası ulaşımın durması, turist varışlarını da durdurmuş ve turizm sektöründeki firmaların büyük kayıplarla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

Turizm sektöründe çalışanların büyük bir kısmı işlerini kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin bir analizine göre seyahat sektöründeki istihdam kayıpları bu yıl 100 milyonun üzerinde olacaktır.

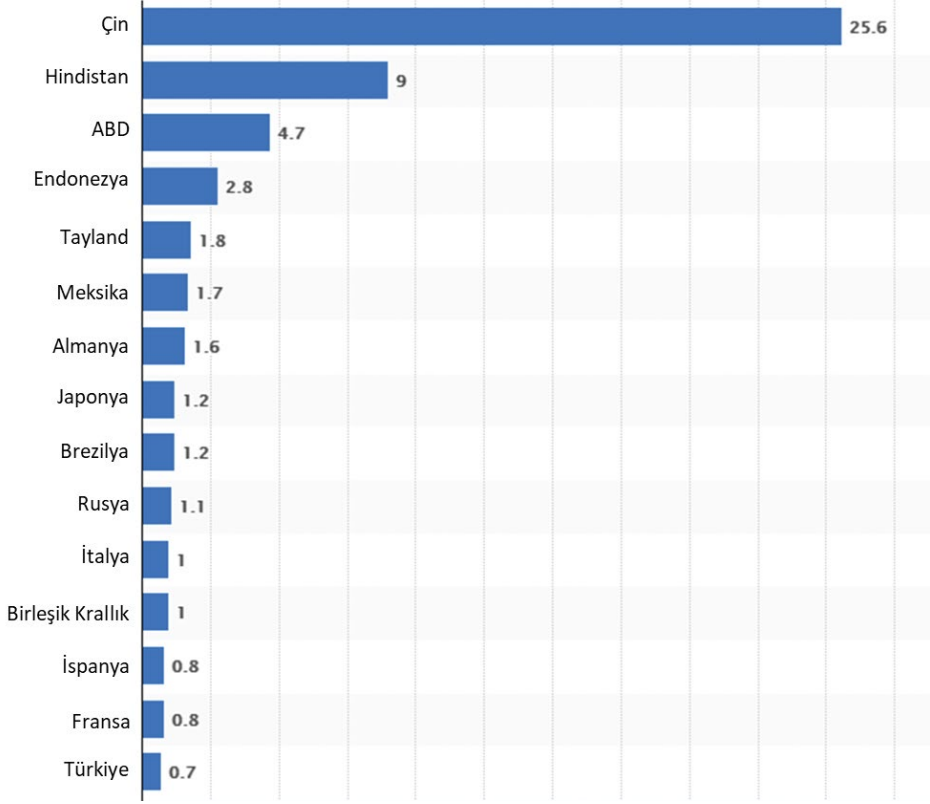
Bölgeler Bazında Turizm ve Seyahat Sektöründe Tahmini İstihdam Kayıpları

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/1104835/coronavirus-travel-tourism-employment-loss/>

Ülkeler bazında tahmini istihdam kayıplarında, salgının kaynağı olan Çin ilk sırada yer almaktadır. En çok istihdam kaybının Asya ülkelerinde sonrasında ise Avrupa'da olacağı tahmin edilmektedir.

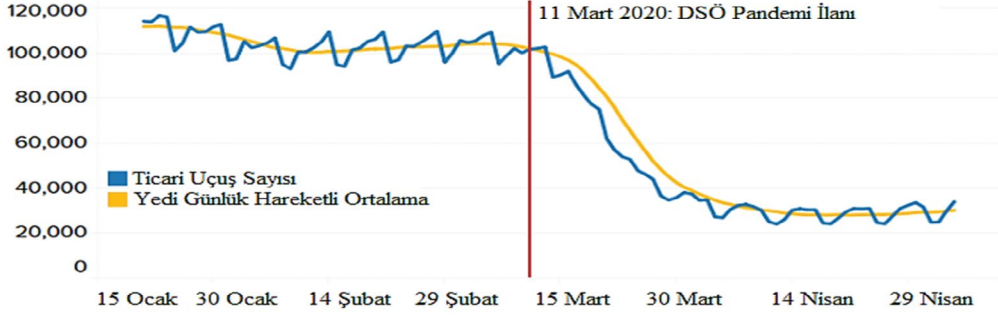
Ülkeler Bazında Turizm ve Seyahat Sektöründe Tahmini İstihdam Kayıpları (milyon kişi)

Kaynak: <https://www.statista.com/statistics/1107475/coronavirus-travel-tourism-employment-loss/>

Dünyada uçuşlarla ilgili bilgiler derleyen Flightradar24 verilerine göre koronavirüs sonrası uçuş sayılarının büyük ölçüde azaldığı görülmektedir. Ortalama günlük ticarî uçuş sayısı Ocak ve Şubat 2020 aylarında ayında 100 bin civarında iken Mart ayında 78,500 ve Nisan ayında 29,400 olarak gerçekleşmiştir. Uçuşlardaki bu azalma, havayolları şirketleri için büyük maliyetlere yol açmaktadır. Bu durum salgının devamı hâlinde havayollarında çalışan personel işlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilecektir.

Covid-19'un Havayollarına Etkisi

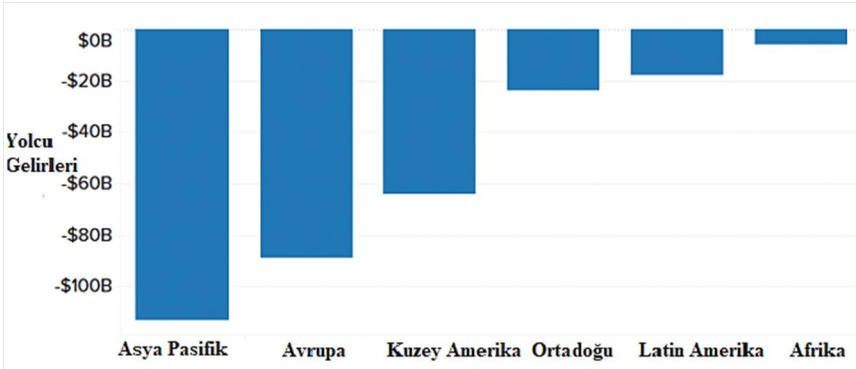

Kaynak: Flightradar24, 05 Mayıs 2020

IATA (Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği), devletlerin hava yolu şirketlerine krizi atlatabilmeleri için hızlı bir biçimde yardım etmesi gerektiğini yardım alınamadığı takdirde birçok şirketin iflas edeceğini uyarısını yapmıştır. Ayrıca, Çin'de olduğu gibi diğer ülkelerde de ilk önce yurt içi uçuşlara yeniden başlanılmasını ve bunu uluslararası uçuşların takip etmesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü çoğu hava yolu şirketi gelirlerinin büyük bir uluslararası taşımacılıktan elde etmektedir.

IATA verilerine göre, havayolu şirketleri yolcu gelirlerinin 2019 seviyelerinden toplam 314 milyar dolar (-%55) düşeceği tahmin edilmektedir. Diğer yandan, havayolları için önemli problemlerden birisi de iptal edilen rezervasyonlar için yapılacak geri ödemelerdir. Gelirleri büyük ölçüde düşen havayolu firmalarının rezervasyon iptallerine yapacağı ödemeler ek bir maliyet oluşturacak ve firmaları zora sokacaktır.

Havayolları Firmalarının Yolcu Geliri Kaybı Tahmini

Kaynak: International Air Transport Association (14 Nisan 2020)

Salgın nedeniyle havayollarının birçok seferi iptal ederek uçaklarını yere indirmesi istihdamı da olumsuz etkilemiştir. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği'ne (IATA) göre, 462 bini ABD'de olmak üzere dünyada şu anda 2 milyon 950 bin havayolu çalışanı bulunurken, salgın havacılık istihdamını da etkilemeye başlamıştır. Gelir kayıpları, uçuşların azalması nedeniyle personel fazlalığı olduğu gerekçesiyle havayolu şirketleri personelini ücretsiz izne çıkarmaya, işe alımları durdurmaya başlamıştır. Dünya genelinde havacılık sektörünün yüzde 5 daralması hâlinde, 150 bin kişinin işsiz kalabileceği tahmin edilmektedir. Hükümetlerin yardım etmemesi durumunda birçok havayolu şirketi iflasa sürüklenecektir.

Dünya genelinde uçuşların normale dönmesinin 2021 yılından önce olmayacağı öngörülmektedir. Ancak uçuşlar normale dönse bile şartlar değişecektir. Son dönemlerde ortaya çıkan düşük maliyetli hava yolları mümkün olduğunca fazla yolcunun uçaklara alınmasına yol açmıştı. Koronavirüs sonrası sosyal mesafe kavramının hayata girmiş olmasından dolayı artık uçaklarda da dezenfektasyon ve sosyal mesafeye uygun koltukların yerleştirilmesi gerekecek, daha az yolcu uçaklara alınacak, bu durum salgın sonrası yolcuların sağlığını korumak için ağır ve maliyetli yeni sağlık kontrol prosedürlerine yol açacaktır. Aynı zamanda uçağa alınacak yolcu sayısının da azalması sonucu gelirler azalırken maliyetler artacaktır.

Covid-19 Salgını ve Türkiye

2014 yılında Rusya'da yaşanan ekonomik kriz ve sonrasında 2015 yılında Türkiye-Rusya arasında yaşanan uçak krizi nedeniyle zorlu bir iki yıl geçiren turizm sektörü, 2018 yılında toparlanmaya başlamış, 2019 yılında rekor büyüme gerçekleştirmişti. 2020 yılına yönelik beklentiler ise hem turist sayısında hem de kişi başı harcamalarda çok daha iyi rakamlara ulaşılacağı şeklindeydi.

Diğer taraftan, 2018 yılında Türk Lirasında yaşanan sert değer kayıpları, ağırlıklı olarak yabancı para cinsinden borçlanarak finansman sağlayan turizm sektörünün borç yükünü arttırmış, takibinde yürürlüğe giren imar barışı ve kamu taşınmazları tahsis süre uzatımı düzenlemeleri de sektöre yeni borç yükü getirmişti. 2019 yılındaki rekor büyüme ve 2020 sezonuna ilişkin olumlu beklentiler, sektördeki yatırımcıların ve tur operatörlerinin yeni yatırımlar yapmasını, kredi borçları nedeniyle zorluklar yaşayan şirketlerin de otelleri genişleme hedefleyen yatırımcılara satmasını sağlamıştı.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, son 3 yılda turist sayısı ve turizm gelirlerinde düzenli artış gerçekleşmiş ve 2019 yılında Cumhuriyet tarihinin turist sayısı ve turizm geliri rekoru kırılmıştır. Türkiye, 2017'de 38 milyon 620 bin turistten 26 milyar 283 milyon dolar gelir elde ederken 2018'de ise 45 milyon 628 bin turistten 29 milyar 512 milyon dolarlık gelir elde etmiştir. 2019 yılında ise 51 milyon 860 bin turisti ağırlanmış ve 34 milyar 520 milyon dolarlık gelir sağlanmıştır.

Turizm Geliri, Ziyaretçi Sayısı, Ortalama Geceleme Sayısı ve Turist Başına Ortalama Harcama 2017 – 2020

Yıllar	Dönem	Toplam Gelir (USD)	Toplam Ziyaretçi Sayısı	Ortalama Geceleme	Turist Başına Ortalama Harcama (USD)
2017	Yıllık	26.283.656	38.620.346	10,9	681
	1. Çeyrek	3.369.753	4.844.761	13,1	696
	2. Çeyrek	5.413.048	8.863.391	9,7	611
	3. Çeyrek	11.391.668	16.663.265	9,9	684
	4. Çeyrek	6.109.187	8.248.929	12,7	741
2018	Yıllık	29.512.926	45.628.673	9,9	647
	1. Çeyrek	4.425.237	6.122.182	11,1	723
	2. Çeyrek	7.044.591	11.067.987	8,6	636
	3. Çeyrek	11.502.665	18.786.765	9,4	612
	4. Çeyrek	6.540.434	9.651.740	11,8	678
2019	Yıllık	34.520.332	51.860.042	9,9	666
	1. Çeyrek	4.629.679	6.644.391	10,4	697
	2. Çeyrek	7.973.963	12.762.346	9,3	625
	3. Çeyrek	14.031.122	21.611.964	9,0	649
	4. Çeyrek	7.885.568	10.841.340	11,9	727
2020				0,0	
	1. Çeyrek	4.101.206	5.639.413	10,3	727

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2019 yılı turizm verileri incelendiğinde, yaklaşık 12,5 milyar dolarlık gelirin ilk 6 ayda sağlandığı anlaşılmaktadır. Yaklaşık 21,95 milyar dolarlık gelir ise Haziran-Eylül döneminde elde edilmiştir. 2020 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda ise 2020 yılında Türkiye'yi 51,1 milyonu yabancı, toplam 58 milyon turistin ziyaret etmesi öngörülmüş ve turizm geliri hedefi 40,8 milyar dolar olarak tahmin edilmiştir. 2020 yılı ilk çeyreğinde ülkemizde 5,6 milyon turist ağırlanmıştır.

Mart 2020 ayından itibaren ortaya çıkan virüs salgını ülkelerin turizm faaliyetlerini doğrudan etkileyerek tüm dünyadaki otel doluluk oranlarının düşmesine yol açmıştır. Türkiye'nin Mart 2020 ayındaki otel doluluk oranları, geçen yılın aynı dönemine göre yarı yarıya azalarak %28,6 olmuştur. Ülkemize gelen turistlerin büyük bir kısmı havayolu ile gelmektedir. Ancak koronavirüs salgınından sonra ülkelerin koyduğu seyahat yasaklarıyla birlikte tüm dünyada uçuş sayıları azalmış ve uluslararası uçuşların ne zaman normalde döneceği ise bilinmemektedir.

Turizm sezonunun başında ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında açılmayan oteller seyahat yasaklarından dolayı da müşteri kaybı yaşamıştır. Ayrıca, otellerin kredi borçları, tedarikçilerinden yaptığı alımlar, personel için yapılan ödemeler gibi maliyetlerden dolayı mali yönden de sıkıntı başlamıştır. Ekonominin 54 ayrı sektörüyle işbirliği içinde olan ve 1,5 milyondan fazla istihdam sağlayan otellerin çalışmaması ekonominin diğer sektörlerini de etkilemektedir.

Covid-19 salgınının Haziran 2020 ayından itibaren hafifleyeceği tahmin edilmesine rağmen tümüyle sona erme tarihleri ülkelere göre farklılık gösterecektir. Ülkemize çok sayıda turist gönderen ülkelerle sınırların tümüyle açılması kısa dönemde mümkün değildir. Yabancı ülkelerden ancak sağlıklı ulaşım ve konaklama zinciri anlaşmaları ile ve belki de devlet garantisi ile turist alınması mümkün olabilecektir. Salgını kontrol altına almak için her şeyin olumlu ve kontrollü gittiği varsayımıyla hazırlanan tahmini normalleşme süreci aşağıdaki tablodaki gibidir.

Covid-19 Salgınının Ülkelere Göre Etkisini Yitirme ve Sona Erme Tahminleri

ÜLKE	%97 BAŞARI	% 100 BAŞARI
Türkiye	14 Mayıs 2020	30 Temmuz 2020
Rusya	23 Mayıs 2020	07 Ağustos 2020
Almanya	03 Mayıs 2020	06 Haziran 2020
İngiltere	17 Mayıs 2020	22 Ağustos 2020
İtalya	09 Mayıs 2020	31 Ağustos 2020
Fransa	06 Mayıs 2020	09 Ağustos 2020
İspanya	02 Mayıs 2020	02 Ağustos 2020
İran	17 Mayıs 2020	28 Eylül 2020

Kaynak: (<https://ddi.sutd.edu.sg/when-will-covid-19-end/>)

Türkiye'ye en çok turist gönderen Rusya, Almanya, İngiltere, İran gibi ülkelerde salgının devam etmesi ve kısıtlamaların ne zaman kalkacağı belli olmadığı için tahmin edilen normalleşme süreci Ağustos 2020 ya da daha geç tarihlere sarkacaktır. Yılın geri kalan kısmında 2019 yılına oranla turist sayısında en az %50 düşüş olacağı tahmin edilmektedir. Çünkü ülkemize gelen turistlerin büyük çoğunluğu Haziran-Eylül döneminde gelmektedir. Bu dönemde de sınırların tamamıyla açılmasının mümkün olmadığı düşünülmektedir. Yılın ikinci yarısında turizm hareketlerinin hızlı bir büyüme göstermeyeceği öngörüsüne bağlı olarak geçen yıl turizmden elde edilen gelirin çok daha altında bir gelir elde edeceğimiz tahmin edilmektedir. 2020 yılı turizm açısından kayıp bir yıl olarak değerlendirilmektedir.

Koronavirüs salgınından kaynaklanan bir diğer problem de erken rezervasyonlar olmuştur. Türkiye’de bu yaz için çeşitli kampanyalarla bir milyon civarında erken rezervasyon satışının gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Acentelerden tatilini önceden alan müşteriler koronavirüs salgını başladıktan sonra rezervasyonlarını iptal edip yaptıkları ödemenin iade edilmesini talep etmektedirler. Ancak acentelerin uçak ve otellere yaptıkları ödemeleri geri alamamasından dolayı yoğun ve nakit akışını bozacak ölçekteki iptal talepleri acenteleri zor durumda bırakmıştır.

İç turizm gelirleri ülkemizde toplam turizm gelirleri arasında çok fazla bir yer tutmamasına rağmen kriz dönemlerinde iç turizm kurtarıcı olarak görülmektedir. Ancak bu sene okullarda ara verilen eğitimin Eylül ayında başlayacağı tahmin edilmektedir. Bu durum iç turizmi etkileyecektir. Ayrıca, sağlık tedbirleri, dezenfektasyon ve sosyal mesafe kavramından dolayı otellerin daha az müşteri kabul etmek zorunda kalacakları ve bunun da maliyetleri yükselteceği ve otel fiyatlarını artıracacağı düşünüldüğünde iç turizmde istenilen ölçüde kurtarıcı olamayacağı düşünülmektedir.

Kriz Sonrası Dünyada Turizm Sektörü

UNWTO verilerine göre 2020’nin ilk üç ayında dünyada turist sayısının bir önceki yılın aynı dönemine oranla %22 azalmış olup bu düşüşün yılsonuna kadar %60 ila %80 olabileceği öngörülmektedir. 2020 yılının ilk üç ayında uluslararası turist sayısı 67 milyon azalmış ve ekonomik olarak 80 milyar dolarlık kayıp ortaya çıkmıştır. 2020 yılı sonuna kadar sektörde 850 milyon ile 1 milyar 100 milyon turist, 910 milyar ile 1,2 trilyon dolarlık ekonomik kayıp ve 100 milyon ile 120 milyon arasında istihdam kaybı olabileceği belirtilmektedir.

UNWTO virüs salgınının seyrine göre üç farklı senaryo belirlemiştir. Birinci senaryoda, Temmuz ayında uluslararası sınırların aşamalı olarak açılması hâlinde ziyaretçi kaybının %58; ikinci senaryoda uluslararası sınırların Eylül ayında kademeli olarak açılıp seyahat kısıtlamalarının hafifletilmesi hâlinde ziyaretçi kaybının %70; üçüncü senaryoda uluslararası sınırların Aralık ayında aşamalı olarak açılması ve seyahat kısıtlamalarının hafifletilmesi hâlinde %78 ziyaretçi kaybı olacağı tahmin edilmektedir. Bu senaryolardan hangisinin gerçekleşeceği henüz belli olmamakla beraber, turizm sektörü tarihinin en ağır krizlerinden birisini yaşamakta ve sağladığı istihdam risk altındadır.

Daha önce yaşanan krizler küresel olsa bile etkileri bölgesel bazda kalmıştır. Ancak bu defa kriz, tüm dünyayı etkileyen küresel bir kriz olarak ortaya çıkmıştır. Kriz küresel olduğu için çözümü de küresel olmalıdır. Yardımlaşma ve paylaşım önemli olup bölgesel ve küresel ölçekte iş birliklerinin hayata geçirilmesi zorunludur.

Covid-19 salgını sonrası turist tanımlaması, seyahat ve sınır geçişini kolaylaştırma prosedürleri, yolcu güvenliği, ülkelerin yurtdışından gelebilecek olası virüse karşı tedbirleri alması için yenilikçi, güvenli, yeterince faydalı araçların kullanılması gerekmektedir. Bu kapsamda, her ülkenin yerel durumu dikkate alınmadan genel bir çözüme ulaşılamayacağı bilinmelidir. Devletlerin vatandaşlarına sağladıkları yardımların süresiz olarak yapılamayacağı göz

önüne alınarak krizin etkilerini hafifletmek amacıyla turizm ve ticari işletmelere faaliyetlerini sürdürebilmeleri için Devlet yardım etmelidir. Sınırlarda turistleri kontrol etmek için sistemler kurarak ve yolculuk sırasında güvenliklerini sağlayarak transferlerini kolaylaştırılmalıdır. Bu kapsamda;

- Genel çözümlere ulaşmak için turizm sektörünün ihtiyaçlarına cevap verecek politikaların koordinasyonu zorunlu hâle gelmektedir.
- Küresel çözüm bulunmak zorundadır.
- Turizm, ülkelerin ekonomilerine büyük katkı veren bir sektördür. Bundan dolayı uluslararası kurumlar her bölgenin farklı ihtiyaçlarını göz önüne alarak çalışma grupları oluşturmalıdır.
- Özel ihtiyaçları veya dezavantajlı durumları olan tüm sosyal grupların bu çalışma gruplarında temsil edilmesi gereklidir.
- Korona sonrası dönem için acenteler, havayolları, turizm ve ticari sektör profesyonellerine yönelik kurslar ve faaliyetler düzenlenmelidir.
- Yerel turizm ve ticaret sektörü için danışma ekiplerinin oluşturulmalı ve güçlendirilmelidir.
- Online danışmanlık hizmeti sağlanmalıdır.

Kriz Sonrası Türkiye’de Turizm Sektörü

Ocak ve Şubat 2020 aylarında turizm sektörü hedeflendiği gibi gitmişken, koronavirüs salgını sonrasında dünya genelinde uçuşlara ve seyahatlere getirilen kısıtlamalar sonucunda Mart ayında ülkemize yapılan ziyaretler durma noktasına gelmiştir. Yılın ilk yarısı için ziyaretlerin başlaması ihtimali çok düşük olduğundan birçok otel açılışını geciktirmiştir. Ülkemiz ekonomisinde büyük bir önemi olan turizm sektöründe kayıplar yaşanmaya başlamış ve sektörde çalışanlar için iş kaybı riski ortaya çıkmıştır. Turizm sektöründe 1,5 milyon civarında personel istihdam edilmektedir ve sektörün toplam istihdam içindeki payı %10 civarındadır.

Bu kriz karşısında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de devlet tarafından havayolu, otel ve acentelere sunulan destek kredileri, seyahatlere ilişkin mevzuat değişiklikleri, ücretli ve ücretsiz izin uygulamalarında çalışanlara sunulan maddi yardımlar vb. tedbirler uygulamaya konulmuştur.

Türkiye daha önce karşılaştığı krizlerde olduğu gibi bu krizi de yönetmek için çeşitli araçlar geliştirmektedir. Virüs salgını sonrası için T.C. Cumhurbaşkanlığı tarafından kontrollü normalleşme planı hazırlanmıştır. Ayrıca, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ‘da çıkardığı 2020/6 sayılı Genelge ile seyahat ve turizm faaliyetlerinin sağlıklı bir süreç içerisinde yeniden başlatılması için halen faal olan veya faaliyete geçecek olan konaklama tesislerinde alınacak tedbirleri belirlemiştir.

Ne var ki, ülkemize en çok turist geldiği Rusya, Almanya ve İngiltere gibi ülkelerden gelen turistlerin büyük bir çoğunluğu paket turlarla gelmektedir. 2019 yılında Antalya'ya gelen 15 milyon civarındaki turistin 14 milyonu paket turlarla gelmiştir. Muğla destinasyonunda da durum benzer bir şekildedir. Virüs salgını sonrasında paket turlarla yapılan kitle turizmi yerine kişiye özel turlar, küçük butik oteller, kiralık villalar ile insanlarla temasın az olacağı doğa, yayla, kamp gibi alternatif turizm ürünlerine ilginin artacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda, paket tur satışları azalacağından bu iki destinasyona gelen turist sayısı da azalacaktır. Bu iki destinasyonla ilgili yeni bir strateji ve planlamaya ihtiyaç vardır.

Ana pazarlarımız olan Rusya, Almanya ve İngiltere gibi ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelerle birlikte bu krizi yönetmek gerekecektir. Bu ülkelerle ortak çalışma grupları oluşturularak yeni stratejiler oluşturulmalıdır. Bu çalışma gruplarına sektör kuruluşları ve hava yolları temsilcilerinin de katılması gereklidir. Bu grupların çalışmaları şeffaf bir şekilde sürdürülmeli ve salgın sonrası için başlatılması planlanan turizm faaliyetleri için alınacak tedbirler, zamanlama, iletişim gibi konularda tarafların görüşleri doğrultusunda birlikte karar verilmelidir.

Her ülkenin kültürü, tatil anlayışı veya beklentisi birbirinden çok farklı olduğu için bu farklılıkları göz önüne alan halkla ilişkiler ve iletişim faaliyetleri yapılmalıdır. Ülkemizin daha öncede başarılı bir şekilde yaptığı bu faaliyetler tekrar başlatılarak temizlik, hijyen ve sağlık hizmeti kapsamında işletme ve destinasyon güvenliğimizin çok iyi olduğunu vurgulamamız gereklidir. İletişim çabalarında sosyal medya ve internet etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Önümüzdeki dönemde turizm sektöründe en önemli konu hijyen olacaktır. Sunulan yiyeceklerden personele kadar tüm konularda hijyen ilk sırada olacaktır. Bu konuda Turizm Bakanlığının çıkardığı Genelge yol gösterici olacaktır. Hijyenin yanı sıra otelde, odalarda, havuzda, plajda, restoranlarda sosyal mesafeye dikkat, maske kullanımı gibi tedbirler ve bunlarla ilgili bilgiler turistin güvenini sağlama açısından gerekli olacaktır.

Turizm acentelerinin ise önceden olduğu gibi ofislerde çalışmak yerine online kanallara öncelik vermesi hem maliyetlerinin düşmesi hem de sosyal mesafenin korunması açısından faydalı olacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Ekonomistler, analistler ve yatırımcılar ekonominin krizden çıkışı için farklı senaryolar üzerinde çalışmaktadır. Üzerinde çalışılan en iyi senaryo 'V' senaryosudur. Bu senaryo, keskin bir düşüşten sonra hızlı bir iyileşmeyi ifade etmektedir. İkinci senaryo ise düşüşün ardından bir süre durgunluk ve sonrasında iyileşmeyi öngören 'U' senaryosudur. Önceki seviyelere ulaşmayan bir toparlanmayı ifade eden 'ters J' ya da ekonomik krizi yapısal bir krize dönüştüren 'L' senaryoları da tartışılmaktadır.

Birçok ülkede hükümetler ve merkez bankaları birinci senaryo dışındaki senaryoların etkilerinden kaçınmak için tedbirler almaktadırlar. Çünkü ekonomilerdeki durgunluk kaçınılmazdır. Ancak, hızlı ve güçlü bir şekilde hareket ederek uzun süreli durgunluktan kaçınılmalıdır.

Bunun yanı sıra, insanlar işlerini kaybetme riskinden korunmalıdır. Şirketlerin borçları ertelenmeli ya da silinmeli, onlara likidite desteği sağlanmalıdır. Bunun için de kamu borçlanmasının artırılması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Devlete önemli bir rol düşmektedir. Devlet acil durumlarda vatandaşlarını şoklara karşı korumalıdır. Bankalar ekonomiyi kurtarmak için devlet müdahalesinin bir aracı olarak ucuz ya da karşılıksız kredi vermek için kullanılmalı ve bu görevi yerine getirmeleri için gereken sermaye, devlet tarafından, her şeyden önce kamu garantileri biçiminde hükümetler tarafından sağlanmalıdır.

Virüs salgını sonrasında turist ağırlayan ülkeler ziyaretçilerini tatillerini güven içinde yapabileceklerine inandırmalıdır. Açıklanan düşük enfeksiyon sayılarından ziyade ziyaretçilerin güven içinde gelip tatillilerini yapabileceği, hastalanmaları durumunda ise güvenli ve kaliteli bir şekilde sağlık hizmeti alabileceğinin garanti edilmesi gerekebilecektir. Bu durum da özel tedaviler için devlet garantisi gerekebilir.

Turistlerin ülkemize gelişlerinin kolaylaştırılması gereklidir. Bunun için ulaşım ağı ve vize süreçleri iyileştirilmelidir. Ülkemize gelen bir çok ülke vatandaşının havaalanında vize alabilmesi mümkün olmasına rağmen özellikle temas ve sosyal mesafe kavramlarının önemli olması nedeniyle vize süreçlerinin online hale getirilmesi faydalı olacaktır.

Ülkemiz turizm sektörü Cumhurbaşkanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının düzenlemelerine uyarak yeni sürece uyum sağlamak için gerekli çabayı göstermelidir. Ülkemizin daha önce karşılaştığı krizlerden dolayı kriz yönetiminde tecrübeli olan turizm sektörünün yeni sürece uyum sağlamasının zor olmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, otellerin büyüklüğü, yeniliği ve hizmet kalitesi göz önüne alındığında otellerde yeni sisteme göre sosyal mesafe ve hijyen kapsamında düzenleme yapmak mümkün olacaktır.

Kriz süreci sona erene kadar devlet hem turizm sektörüne hem de çalışan personel yönelik koruma tedbirlerini ve desteklerini artırmalı, en azından sektörün 2020 yılında ayakta kalmasını sağlamalıdır.

Mevcut krizden sonra uygulanması beklenen yeni senaryolar, turizm şirketleri ve destinasyonlar için bir fırsat olabilir. Krizin etkilerini kısa bir sürede aşabilmek için aşağıdaki öneriler gündeme getirilebilir.

- Bazı destinasyonlar ve sunulan ürünlerin içerikleri yeniden yapılandırılabilir ya da değiştirilebilir.
- Kültürel veya sosyal açıdan yerel turizmin canlandırılması sağlanabilir.
- Yüksek talep alan destinasyonlarda krizin etkisini aşmak ve turiste güven vermek için yeni projeler hayata geçirilmelidir.
- Özellikle salgından en fazla etkilenen bölgelerde online satış ve pazarlamaya daha fazla yatırım yapılmalıdır.
- Müşterilere ilgi düzeyini artırılmalı ve müşteriyle sürekli iletişim sağlanmalıdır.

- Turisti korumak için alınan tüm önlemleri çeşitli mecralarda açıklayarak ziyaretçilere güven verilmelidir.
- Yabancı medyada ülkemizle ilgili çalışmalar yapılmalı ve medyanın gücü kullanılmalıdır.
- Salgın sonrası dönemde turistlere ve turizm işletmelerine ulaşım, onların ilgisini çekme ve satış araçları yeniden gözden geçirilip güncellenmelidir.